

ДО ІСТОРІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ЗАПОВІДНИКІВ

УДК 94(477)

© Тетяна ФЕДОРОВА

ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ТА ДЕРЖАВНИХ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИХ ЗАПОВІДНИКІВ В УКРАЇНІ (1918 – 2013)

У дослідженні аналізуються та комплексно вивчаються процеси формування нормативно-правової бази з питань охорони культурної спадщини впродовж 1918 – 2013 рр. в Україні. Виявлено і систематизовано організаційно-розпорядчі документи, які були покладені в основу становлення правової системи в діяльності національних та державних історико-культурних заповідників. Розглянуто проблематику законодавчого поля та окреслено його основні напрями.

Ключові слова: історико-культурні заповідники, нормативні документи, правова основа, культурна спадщина України.

Охорона культурної спадщини забезпечується різними засобами, серед яких важливе місце належить правовій охороні. У сучасних умовах її слід розуміти як систему здійснюваних на основі норм міжнародного права і національного законодавства України заходів, спрямованих на збереження, реєстрацію і використання пам'яток історії та культури для нинішнього й майбутнього поколінь.

Відповідно до Конституції України чинні міжнародні договори, затверджені Верховною Радою України, є частиною національного законодавства. Приведення останнього у відповідність із міжнародно-правовими стандартами, згідно із зобов'язаннями України, є невідкладним завданням, у тому числі у сфері культури [1]. На цей час усунення перешкоди на шляху ефективного втілення культурної політики в питаннях недостатньої інформаційної та правової обізнаності гравців культурного поля є досить актуальним.

Метою дослідження є комплексне вивчення процесів формування нормативно-правової бази, яка поклала початок утворення і розвитку історико-культурних заповідників, а також сучасних документів, що регулюють їхню діяльність.

Відповідно до поставленої мети визначено завдання: виявити і систематизувати організаційно-розпорядчі документи, які було покладено в основу становлення системи охорони культурної спадщини в Україні.

Ґрунтовний аналіз наукового доробку означеної тематики показує, що увага дослідників музейно-заповідної справи та охорони культурної спадщини в Україні зосереджувалася переважно на окремих аспектах пам'яткоохоронної та музейної діяльності, узагальненні досвіду їхнього функціонування, реалізації окремих соціальних функцій музейних закладів.

Як зазначав В.І. Акуленко, в Україні комплексна систематизація міжнародно-правових норм у сфері охорони, захисту й реституції культурних цінностей, історія яких нараховує майже два століття, не здійснювалася [2].

У працях Ю.А. Омельченка, С.М. Чайковського, Ю.О. Бичкова, Д.А. Равиковича, Ю.М. Жукова, С.З. Заремби, В.І. Акуленка, О.О. Нестулі, Т.В. Курило досліджуються проблеми державного регулювання пам'яткоохоронної сфери та відродження музейної справи у післяреволюційний період, а також розглядаються проблеми становлення й розвитку законодавства у сфері охорони культурної спадщини, питання правових проблем охорони пам'яток історії та культури [3, 288 – 311; 4, 46 – 48; 5; 6, 191 – 208; 7; 8; 9; 10, 381 – 392; 11, 108 – 110].

Разом із тим у ХХ ст. в Україні було покладено початок не лише дослідженню пам'яток історії і культури, але й пам'яткоохоронній та заповідній справам. Розглянемо основні законодавчі та підзаконні акти, що стосуються їхнього формування.

Одним із перших радянських документів був декрет «Про знесення пам'ятників, споруджених на честь царів та їх слуг, і вироблення проектів пам'ятників Російської соціалістичної революції» від 14 квітня 1918 р. 19 вересня того ж року Раднарком прийняв декрет про заборону вивезення за кордон художніх цінностей, 5 жовтня – про реєстрацію, взяття на облік та охорону пам'яток мистецтва та старовини, 5 грудня – про охорону наукових цінностей [12].

Першим нормативним актом про охорону пам'яток історії і культури був декрет РНК України, відповідно до якого усі будівлі і приміщення мистецько-історичного значення на території республіки були передані під охорону держави [13]. З цього часу почалося формування правової основи заповідної справи.

У 1922 р. прийнято Кодекс законів про народну освіту УРСР, у якому окремим розділом було регламентовано порядок взяття на облік, вивчення і використання пам'яток для освіти та виховання громадян [14].

Рішенням Ради Міністрів УНР від 10 червня 1918 р. могилу Т.Г. Шевченка у м. Каневі визнано національною власністю, чим було закладено правову основу в питанні її збереження та охорони. Із 1925 р. Тарасову Гору оголошено першим в Україні державним заповідником, що започаткувало утворення заповідної справи [15].

16 червня 1926 р. РНК УСРР затвердила «Положення про пам'ятки культури й природи», яке стало важливим етапом у становленні й розвитку законодавства Радянської України про охорону і використання історико-культурних цінностей. У цьому правовому акті широко відображені ідеї декретів ВЦВК і реформ РНК від 8 березня 1923 р. «Про облік і реєстрацію предметів мистецтва і старовини» і від 7 січня 1924 р. «Про облік і охорону пам'яток мистецтва, старовини і природи» [16, 159]. Частково ці документи мали і негативне значення. Так, досить поширеною була практика руйнування та знищення культових споруд та пам'яток матеріальної культури. Крім того, резолюцією ЦК КП(б)У від 30 червня 1928 р. «Про релігійний рух і антирелігійну пропаганду» вказувалося, що «...релігійні організації, що за перших часів революції протистояли нам як давня монархічна антирадянська сила, за останніх часів, зменшуючи свої демонстративні антирадянські виступи, намагаються вести свою релігійну пропаганду, мобілізуючи маси, прикриваючись лояльністю до Радянської влади». Таким чином пам'ятки історико-культурної спадщини потрапили до центру політичної боротьби та стали важливим елементом суспільного життя [17].

«Всі пам'ятники культури, що знаходяться на території Союзу РСР і мають наукове, історичне або художнє значення, є недоторканим всенародним надбанням і знаходяться під охороною держави», – говорилося вже в повоєнному Положенні про охорону пам'ятників, затвердженому постановою Ради Міністрів СРСР у 1948 р. [18]. На її виконання Радою Міністрів УРСР видано Постанову «Про заходи до поліпшення охорони пам'яток культури на території УРСР», згідно з якою було затверджено положення про їх охорону, яке складалося з шести розділів, що регламентували порядок охорони, використання, ремонту й реставрації пам'яток архітектури, мистецтва, археології, історії та музейного майна [19, 91]. Тоді ж утворилася добровільна науково-творча громадська організація трудящих – Товариство сприяння охороні та збереженню культурної спадщини, використанню пам'ятників минулого в патріотичному вихованні радянського народу. Отже, можемо констатувати, що в Україні було закріплено правову базу в системі охорони пам'яток.

На початку 50-х рр. ХХ ст. прийнято цілу низку законодавчих актів щодо упорядкування музейної мережі, поліпшення діяльності музейних закладів, охорони культурної спадщини [20; 21; 22, 18]. Суттєва увага приділялася спорудженню нових пам'ятників та збереженню музейних цінностей [23, 102; 24].

У середині 1950-х рр. відбувався розвиток концептуальних засад збереження історико-культурної спадщини. Уперше пам'ятками оголошувалися ансамблі та комплекси, до яких належали міста та населені пункти, що зберегли історичне планування або значку кількість історико-культурних будівель і споруд [25, 18].

У цей же час Радянський Союз активно включається в роботу міжнародних організацій, що знаходяться під егідою ЮНЕСКО. Радянські учені беруть участь

у Гаазькій конференції 1954 р. щодо захисту культурних цінностей у випадку збройного конфлікту і підписують Венеціанську конвенцію, яка визначає міжнародні положення у справі охорони та реставрації пам'яток архітектури. Створюється Радянський комітет Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS). Комітет активно бере участь у роботі ICOMOSy [26].

У 1965 р. організовано республіканське Добровільне товариство охорони пам'ятників історії і культури УРСР, а в 1967 р. – затверджено його статут [27, 117; 28, 65].

Таким чином участь країни у міжнародних заходах та підписання низки документів щодо охорони культурної спадщини, активізація досліджень провідних науковців та краєзнавців створили передумови для закріплення на законодавчому рівні системи охорони та збереження пам'яток історії культури.

29 жовтня 1976 р. було прийнято Закон СРСР «Про охорону та використання пам'яток історії і культури». Цим документом визначалися пріоритетні напрями розвитку галузі культури у сфері пам'яткоохоронної справи. Особлива увага приділялася порядку виявлення, використання, збереження, реставрації, консервації та музеєфікації об'єктів культурної спадщини. Закон передбачав обов'язковий державний облік пам'яток та заходи щодо попередження їхнього пошкодження [29, 21].

У 1979 р. Радою Міністрів СРСР було видано постанову щодо попередження незаконного вивезення культурних цінностей за межі СРСР [30]. Наступного року наказом Міністерства культури СРСР затверджено Інструкцію «Про порядок обліку та збереження пам'яток історії і культури». Згідно з нею установи, підприємства та організації, у власності або використанні яких знаходяться пам'ятки історії та культури, несуть відповідальність за їхнє збереження та зобов'язані дотримуватися правил охорони, використання, обліку та реставрації пам'яток. Реставрація та консервація пам'яток історії та культури може здійснюватися лише з відома державних органів охорони пам'яток під їхнім наглядом за рахунок засобів користувачів пам'яток і лише в окремих випадках за рахунок засобів державних органів охорони пам'яток [31].

Завдяки прийнятим нормативно-правовим актам значна частина археологічних комплексів, палацово-паркових ансамблів, пам'яток історії і культури та монументального мистецтва України була збережена й відновлена.

У кінці 80-х–на початку 90-х рр. ХХ ст. важливу роль у збереженні історико-культурної спадщини відігравали громадські організації, які об'єднували навколо себе тисячі краєзнавців-любителів, що глибоко цікавилися пам'ятками історії і культури, щиро вболівали за справу їхньої охорони та збереження. Активно працювали у цій царині УТОПІК, пам'яткоохоронна комісія Спілки архітекторів України, Спілка письменників України, організації ДТСААФ, «неформальні» організації, самодіяльні об'єднання. Саме вони розробляли рекомендації з охорони, використання та увічнення пам'яток, перспективи реставраційної справи, привертати увагу громадськості до проблем

збереження культурної спадщини, фінансували ремонт та реставрацію об'єктів історико-культурного призначення [32, 113 – 122].

Як свідчать наведені документи, у радянські часи охороні пам'яток історії і культури на державному рівні надавалося досить велике значення. Однак це питання розглядалося, як правило, однобоко: увага була спрямована на пам'ятки радянського періоду або на ті, що виховували молодь у душі радянської моралі. Як відомо, ще в період сталінського режиму, у повоєнні роки, у період застою козацьку тематику було вилучено з дослідження як наукову проблему, майже зникла вона із планів наукових видань, їй не відводили своїх сторінок газети та журнали. Не досліджувалися також пам'ятки історії та культури, що розташовані на кладовищах, які в різні часи і з різних причин були знищені.

У часи перебудови провідні фахівці та науковці намагалися привернути увагу як держави, так і громадськості до проблеми дослідження, охорони та збереження, у першу чергу пам'яток археології, особливо козацької доби, сакральної архітектури, історії українського народу. «Як не прикро, але ми повинні визнати, що не знаємо своєї історико-культурної спадщини. Десятиріччями ніхто не досліджував пам'яток (особливо історії). Багато з них за роки радянської влади було по-варварському зруйновано. Ще гірші справи з виявленням, обліком і особливо дослідженням пам'яток народної традиційної культури. У нас зовсім відсутні дослідження та облік пам'яток народної дерев'яної архітектури. На наших очах уже загинули та й гинуть ще й досі пам'ятки народного зодчества... Якщо справа буде так розвиватись і надалі, то через два – три роки нічого буде ні досліджувати, ні охороняти», – зазначав у той час академік Академії наук УРСР П.Т. Тронько [33, 17 – 18].

Зі здобуттям Україною незалежності головним правовим гарантом збереження пам'яток став Основний закон держави – Конституція України. У статті 54 Конституції вказано: «Культурна спадщина охороняється законом. Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами» [34, 23].

Ціла низка нормативно-правових актів із питань заповідної та пам'яткоохоронної справи була прийнята органами законодавчої та виконавчої влади України на поч. XXI ст., що сприяло об'єднанню найбільш значущих пам'яток в історико-культурні заповідники.

Важливим правовим кроком у сфері заповідної справи стало прийняття Закону України «Про охорону культурної спадщини». Закон регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини в суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь [35].

Уже за рік після прийняття Закону постановою Кабінету Міністрів України було зроблено наступний крок із захисту об'єктів культурної спадщини –

затверджено Порядок визначення категорії пам'яток для занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Цією постановою закріплено розмежування пам'яток та закріплено їхню охорону за різними державними органами.

За великої кількості виявлених об'єктів культурної спадщини, що не були поставлені на облік, виникла необхідність їхньої державної реєстрації відповідно до сучасних вимог. У 2002 р. було затверджено Програму паспортизації пам'яток історії й культури України, затверджено форми облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини, порядок укладання охоронних договорів [36; 37; 38].

Варто зазначити, що Програма паспортизації передбачала електронний облік пам'яток і державне фінансування. Проте ні матеріально-технічного, ні фінансового підкріплення означений документ не отримав. Як наслідок, національні та державні історико-культурні заповідники, музейні заклади, відділи охорони пам'яток історії і культури були змушені оновити існуючі паперові паспорти на пам'ятки старими засобами.

У 2004 р. законом України було затверджено Загальнодержавну програму збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004 – 2010 рр., яка також не отримала належного фінансування [39].

У цей час В.І. Акуленко зазначив, що в Україні комплексна систематизація міжнародно-правових норм у сфері охорони, захисту й реституції культурних цінностей, історія яких нараховує майже два століття, не здійснювалася [40].

Усі національні та державні історико-культурні заповідники України, яких налічувалося в ХХ ст. понад 60, керувалися нормативно-правовими актами, що стосувалися музейної справи та об'єктів культурної спадщини. У 2003 р. Кабінетом Міністрів України було затверджено Типове положення про державний історико-культурний заповідник, відповідно до якого визначено його основні завдання [41]. І лише в 2013 р. було затверджено Типове положення про адміністрацію історико-культурного заповідника [42]. Відповідно до цього інновацією в діяльності кожного заповідника стало юридичне право з утворювання дорадчих органів, до складу яких входять його наукові працівники, провідні спеціалісти інших наукових та творчих установ і організацій, представники громадськості.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можемо зробити певні висновки щодо правового забезпечення заповідної справи. Необхідно відзначити, що за великої кількості законодавчих і підзаконних актів та нормативно-правових документів у сфері охорони культурної спадщини, музейної та заповідної справи маємо певні прогалини у цій сфері. Законодавче поле у галузі культурної спадщини в Україні, порівняно з іншими європейськими державами, досить широке і строкате – специфіковане за окремими галузями. У ньому поєднуються елементи державного монополізму і виняткового права держави на регулювання розвитку культурної спадщини з паростками демократичного права суспільства

на її формування та механізмами ринкових відносин. Окремі галузі права залишаються поза межами законодавчого регулювання. Не прийняті досі або довгий час не поновлюються окремі галузеві закони: закон про неприбуткові організації в галузі культури, про громадські форми контролю, про охорону об'єктів культурно-історичного значення. Не дано законодавчого визначення поняттю «культурний продукт» в умовах ринкової економіки, а отже, не врегульовано належним чином діяльність у галузі культурних індустрій, не розроблено чітких положень і стимулів до заохочення культурного спонсорства, про соціальний захист краєзнавців, археологів, архітекторів. Важливі положення законодавства про охорону культурної спадщини не екстраполюються на основні закони в інших сферах (податкової політики, бюджетно-фінансової політики, адміністративної політики), не знаходять там розвитку і закріплення. Іншими словами, інтереси сфери охорони культурної спадщини просто нехтуються в податковому, фінансово-бюджетному та адміністративному законодавстві. Водночас регулярне порушення авторських прав в Україні і досі залишається проблемою, пов'язаною з невідповідністю окремих положень українського законодавства про культуру європейським нормам і стандартам, коли вже навіть ухвалені положення не дотримуються за браком чітких механізмів контролю і відповідальності [43].

Джерела і література:

1. Акуленко Віктор. Систематизація міжнародних документів у складчину / Акуленко В. // Юридичний журнал. – 2003. – № 5. [Електронний ресурс]: Режим доступу до журн.: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=289>
2. Там само.
3. Омельченко Ю. А. Перша підсистема музейництва (теоретичні засади, витоки, формування) / Ю. А. Омельченко // Культурологічні студії. – Київ, 1999. – Вип. 2. – С. 288 – 311.
4. Чайковський С.М. Паспортизація пам'ятників республіки / Чайковський С.М. // Пам'ятники України. – 1977. – № 2. – С.46 – 48.
5. Бычков Ю.А. В государственном масштабе / Бычков Ю.А. – Москва, 1980. – 112 с.
6. Равикович Д. А. Охрана памятников истории и культуры в РСФСР (1917–1967) / Равикович Д.А. // История СССР. – 1967. – № 7. – С. 191 – 208.
7. Жуков Ю.Н. Становление и деятельность советских органов охраны памятников истории и культуры (1917–1920) / Жуков Ю.Н. – Москва, 1989. – 98 с.
8. Заремба С.З. Нариси з історії українського пам'яткознавства / С. З. Заремба. – Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. – К.: Аратта, 2002. – 204 с.
9. Акуленко В.І. Охорона пам'яток культури в Україні. 1917-1990 / Акуленко В.І. – Київ: Вища школа, 1991. – 274 с.
10. Нестуля О.О. Становлення державних органів охорони пам'яток історії та культури в Радянській Україні (1918–1919 рр.) / Нестуля О.О. // Історія України: маловідомі імена, події, факти: зб. ст. – К.; Донецьк, 2001. – С. 381–392.
11. Курило Т. Становлення та розвиток законодавства про охорону культурної спадщини України в сучасний період / Курило Т. // Право України. – 2001. – № 3. – С. 108–110.

12. Курило Т.В. Становлення і розвиток законодавства про охорону культурної спадщини в Україні: історико-правові дослідження: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Т.В.Курило. – Київ, 2003. – 20 с.
13. Архів управління культури Черкаської облдержадміністрації (далі – АУК ЧОДА). – Ф.-02, спр. 01. Декрет РНК України від 01.01.19 «Про передання історичних та мистецьких цінностей у відання Народного комісаріату освіти».
14. Курило Т.В. // Там само.
15. АУК ЧОДА Ф.-02, спр. 14. Постанова РНК УРСР від 20.08.25 «Про оголошення могили Т.Г. Шевченка державним заповідником».
16. Законодавство про пам'ятки історії та культури: Збірник нормативних актів / ред. О. Н. Якименко. – Київ: Політвидав, 1970. – С.159.
17. Курило Т.В. // Там само.
18. Постанова Ради Міністрів СРСР від 14.10.48 № 3898 «Про заходи до поліпшення охорони пам'ятників культури» [Електронний ресурс]: Становлення і розвиток законодавства про культурну спадщину в Україні: історико-правове дослідження. – Режим доступу: http://www.br.com.ua/referats/dysertacii_ta_autoreferaty/122723-6.html
19. Постанова Ради Міністрів УРСР від 30.12.48 № 3076 «Про заходи до поліпшення охорони пам'яток культури на території УРСР» // Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР. – Київ, 1948. – № 23–24. – С. 91.
20. АУК ЧОДА.Ф.-02, спр. 01. Постанова Ради Міністрів УРСР від 20.02.1950 № 383 «Про заходи по впорядкуванню мережі і профілів державних музеїв УРСР і поліпшення їх діяльності».
21. Там само. Постанова Ради Міністрів УРСР і ЦК КП(б)У від 15.10.1951 № 3055 «Про заходи щодо поліпшення роботи музеїв Української РСР».
22. Постанова Ради Міністрів УРСР від 17.04.1950 № 982 «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, реєстрації та утримання археологічних і історичних пам'ятників на території Української РСР» // Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР. – Київ, 1950. – № 8. – С. 18.
23. Постанова Ради Міністрів УРСР від 30.12.1952 № 4252 «Про поліпшення справи спорудження пам'ятників і монументів та підвищення якості виробництва монументальної і масової політичної та побутової скульптури в Українській РСР» // Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР. – Київ, 1952. – № 23–24, С. 102.
24. АУК ЧОДА.Ф.-02, спр. 01. Постанова Ради Міністрів УРСР від 16.02.1953 № 366 «Про серйозні недоліки у збереженні музейних цінностей в державних музеях Української РСР».
25. Постанова Ради Міністрів УРСР від 17 квітня 1950 № 982 «Про затвердження Інструкції про порядок обліку, реєстрації та утримання археологічних і історичних пам'ятників на території Української РСР» // Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР. – Київ, 1950. – № 8. – С. 18.
26. Асеев Ю.С. Памятники архитектуры, их охрана и реставрация / Асеев Ю.С. // Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР. Иллюстрированный справочник-каталог. Том 1. Киев. Киевская область. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://www.alyoshin.ru/Files/publika/ratuyatniki_ua1/ratuyatniki_ua1_002.html).
27. Постанова Ради Міністрів УРСР від 28.08.65 № 828 // Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР. – Київ, 1965. – № 8. – С.117.
28. Постанова Ради Міністрів УРСР від 12.06.67 № 378 «Про затвердження Статуту Українського товариства охорони пам'ятників історії і культури» // Збірник постанов і розпоряджень уряду УРСР. – Київ, 1967. – № 6. – С. 65.

29. Закон СРСР «Про охорону і використання пам'ятників історії та культури», прийнятий Верховною Радою СРСР 29 жовтня 1976 року // Пам'ятники України. – 1977. – № 1. – С. 21.
30. АУК ЧОДА.Ф.-02, спр. 01. Постанова Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо попередження незаконного вивезення культурних цінностей за межі СРСР» від 29.10.79 № 1009.
31. Там само. Наказ Міністерства культури СРСР від 19.11.80 № 693 «Про затвердження інструкції «Про порядок обліку та збереження пам'яток історії і культури».
32. Данилюк Ю.З. Громадські форми збереження історико-культурної спадщини та шляхи її вдосконалення на сучасному етапі / Данилюк Ю.З. // Завдання краєзнавства у дослідженні та популяризації пам'яток історії і культури. – Київ, 1991. – С. 113 – 122.
33. Тронько П.Т. Краєзнавство на Україні: традиції і перспективи / Тронько П.Т. // Завдання історичного краєзнавства у дослідженні та популяризації пам'яток історії та культури: темат. зб. наук. пр. – К., 1991. – С.17–18.
34. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Київ, 1997. – С.23.
35. АУК ЧОДА.Ф.-02, спр. 10. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08.06.2000 № 1805-III.
36. АУК ЧОДА.Ф.-02, спр. 01. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.09.2002 № 1330 «Про затвердження Комплексної програми паспортизації об'єктів культурної спадщини на 2003 – 2010 роки».
37. АУК ЧОДА.Ф.-02, спр. 02. Наказ Міністерства культури і мистецтв України та Державного комітету України з будівництва та архітектури від 13.05.2004 № 295/104 «Про затвердження форм облікової картки та паспорта об'єкта культурної спадщини».
38. АУК ЧОДА.Ф.-02, спр. 01. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 № 1768 «Про затвердження Порядку укладання охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини». – п. 5-11.
39. Там само. Закон України «Про затвердження Загальнодержавної програми збереження та використання об'єктів культурної спадщини на 2004–2010 роки» від 20.04.2004 № 1692-IV.
40. Акуленко Віктор. Систематизація міжнародних документів у складчину / В. Акуленко. Юридичний журнал. – 2003. – № 5. – [Електронний ресурс]: Режим доступу до журн.: <http://www.justinian.com.ua/author.php?id=153>
41. АУК ЧОДА.Ф.-02, спр. 01. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.07.2003 № 1149 «Про затвердження Типового положення про державний історико-культурний заповідник».
42. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 № 452 «Про затвердження Типового положення про адміністрацію історико-культурного заповідника» [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-tipovogo-polozhennja-pro-administraciju-i-doc147422.html>
43. Огляд законодавства в галузі культури Аналітичний звіт / Міністерство культури і мистецтв України // Ключові проблеми та перспективи розвитку культури в Україні. – Київ, 2008. – С.13.

© **Татьяна ФЕДОРОВА**

ПРАВОВАЯ ОСНОВА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАЦИОНАЛЬНЫХ И ГОСУДАРСТВЕННЫХ ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНЫХ ЗАПОВЕДНИКОВ В УКРАИНЕ (1918 – 2013)

В исследовании анализируются и комплексно изучаются процессы формирования нормативно-правовой базы в вопросах охраны культурного наследия в течение 1918 – 2013 гг. в Украине. Выявлены и систематизированы документы, которые положили начало становления правовой системы в деятельности национальных и государственных историко-культурных заповедников. Рассмотрена проблематика законодательного поля и обозначены его основные направления.

Ключевые слова: историко-культурные заповедники, нормативные документы, правовая основа, памятники, культурное наследие Украины.

© **Tatyana FEDOROVA**

THE LEGAL BASIS OF THE NATIONAL AND STATE HISTORICAL AND CULTURAL RESERVE IN UKRAINE (1918 – 2013)

The study analyzed and studied the complex processes of formation of legal framework for the protection of cultural heritage in the period from 1918 to 2013 in Ukraine. Discovered and systematized organizational and administrative documents, which became the basis for the formation of the legal system of national and state historical and cultural reserve. Consider issues legislative framework in the field of cultural heritage in Ukraine and outlined its main directions.

Cultural heritage protection is ensured by various means, including the important place belongs to legal protection. In modern terms it is to be understood as a system implemented on the basis of international law and national legislation of Ukraine measures to preserve, registration and use of monuments of history and culture for present and future generations.

According to the Constitution of Ukraine, international treaties approved by the Verkhovna Rada of Ukraine, are part of national law. Bringing the latest in line with international legal standards, in accordance with the obligations of Ukraine, is an urgent task, including in the field of culture. Currently eliminate obstacles to the effective implementation of cultural policies in terms of lack of information and legal awareness of cultural players is quite relevant fields.

The study is a comprehensive study of the formation of the legal framework, which initiated the formation and development of the historical and cultural reserves, and the current documents regulating their activities.

According to the target defined objectives: to identify and codify organizational and administrative documents, which formed the basis of a system of cultural heritage in Ukraine.

Extensive analysis of scientific achievements of the subject shows that the attention of researchers museum-reserve management and protection of cultural heritage in Ukraine focused mainly on certain aspects of Heritage and museum activities, summarizing the experience of their operation, implementation of some social functions of museum institutions.

As noted by V.I. Akulenko in Ukraine comprehensive systematization of international law in the field of protection and restitution of cultural property whose history has for almost two centuries, was not implemented.

However, in the works of Y.A. Omelchenko S.M. Tchaikovsky, Y.A. Bychkova, D.A. Ravykovycha, Yu.M. Zhukova, S.Z. Zaremba, V.I. Akulenko, O.O.Nestuli, T.V. Kurilo the problems of state regulation in the field of Heritage and Museology revival in the post-revolutionary period, the problems of formation and development of legal regulation in the sphere of cultural heritage, the legal problems of historical and cultural monuments.

In summary, we can draw some conclusions about the legal provision of reserve management. It should be noted that the large number of laws and regulations and regulatory documents in the field of cultural heritage, museum and reserve management, we have some gaps in this area.

Legal framework in the field of cultural heritage in Ukraine compared to other European countries is quite wide and colorful - specified for individual sectors. It combines elements of public monopolies and exclusive rights for state regulation of cultural heritage shoots democratic rights in society and its formation mechanisms of a market economy. Some areas of law are outside legislative regulation. Not yet taken a long time or not renewed some of industry laws: the law on nonprofit organizations in the field of culture, social forms of control, protection of objects of cultural and historical significance. Not given a legal definition of "cultural product" in a market economy, and therefore not properly regulated activities in the field of cultural industries are not developed clear policies and incentives to promote cultural sponsorship of social protection ethnographers, archaeologists, architects.

Important provisions of the law on the protection of cultural heritage not extrapolated to the basic laws in other areas (tax policy, fiscal policy, administrative policy), there are no development and consolidation. In other words, the interests of cultural heritage protection simply ignored in tax, fiscal and administrative law.

However, regular copyright in Ukraine still remains a problem associated with the incompatibility of certain provisions of Ukrainian legislation on culture with European norms and standards, even when it adopted the provisions are not respected in the absence of clear mechanisms for monitoring and accountability.

Keywords: *historical and cultural reserves, regulations, legal framework, monuments, cultural heritage Ukraine.*